

FRANCUSKA REVOLUCIJA

II DIO, 1792 – 1795

Radikalna faza Francuske Revolucije, 1792-1794

Uzroci nezadovoljstva Do ovog trenutka imućnije građanstvo i seljaci bili su jedini dobitnici Revolucije, jer građanstvo je zaradilo političku kontrolu nad državom, a seljaci su dobili slobodu od feudalnih obveza. Ostale skupine bile su prilično nezadovoljne postignutim. Kraljevska obitelj, veći dio aristokracije i visokog svećenstva kukao je za povratkom svojih starih pozicija.

Najnezadovoljniju skupinu činilo je sitnije građanstvo Pariza. Naime, svi ti dućandžije, radnici, nadničari, pekari, gostioničari ..., koji su bili pravi mišići Revolucije nisu dobili gotovo ništa osim teoretskih prava i jednakosti. Nisu dobili čak niti pravo glasa, jer nisu dovoljno bogati. Bili su poznati pod nazivom **sankiloti** (*sans-culotte* = bez kratkih hlača), jer su nosili duge hlače, a ne tada moderne trifrtaljke, i bili su spremni na radikalnije promjene.

Osim toga, ekonomska kriza i dalje lupala Francusku, cijene kruha su vrtoglavo visoke, pa je logično da ogroman broj siromašnih građana,

Slika 1: *Sankilot.* Ime je izvučeno iz francuskog termina *sans-culottes*, ili doslovno, oni koji ne nose hlače do koljena. Bio je to pogrdan termin za francuske revolucionare koji su nosili duge hlače, umjesto *culottes*, svećanih hlača koje su se nosile uz svilene čarape i cipelice od sjajne kože. Sankiloti su buržoaziji osigurali „masu bjesnih pasa“ za potrebe rušenja *ancien régime*a, ali program koji su oni htjeli nije odgovarao buržoaziji, zbog prevelikih želja za egalitarizmom.

intervencijom uz pomoć francuske aristokratske emigracije, a zbog toga se na kralja i svećenstvo ne gleda više kao na obične političke protivnike nego kao na neprijatelje domovine.

praznih trbuha nije u stanju razmišljati o pozitivnim stranama prve faze Revolucije i rušenju apsolutizma kralja. Ulje na vatru dolijeva se i iz vana, jer mnogi susjedni vladari, a posebno su aktivni pruski vladar Fridrich Wilhelm II i habsburški car Leopold II (brat Marie Antoinette), prijete vojnom

Političke skupine Postojalo je pravo mnoštvo političkih struja nastalih tijekom Francuske Revolucije, ali dvije političke grupacije su posebno važne za istaknuti. Radikalnu političku opciju činili su **Jakobinci**, koji su naziv dobili po pariškom dominikanskom samostanu Sv. Jakova, u čijoj blagovaonici su se okupljali. Članovi Jakobinaca bili su u većini slučajeva pripadnici srednjeg građanskog sloja, npr. odvjetnici i razni intelektualci. Politička ideja im se s vremenom radikalizirala, jer na početku Revolucije bili su samo jedna od skupina koja želi

Slika 2: *Sadnja stabla slobode.* Već pri kraju prve faze Revolucije, na inicijativu sankilota i Jakobinaca pokrenut je običaj sadnje stabla slobode na glavnim trgovima francuskih gradova u čast Revolucije. Stablo se ukrašavalo trobojnim trakama i revolucionarnim sloganima, a na vrh drveta se stavljala *frigijska kapa*, kao simbol slobode (takvu su kapu nosili oslobođeni robovi u starom Rimu). Revolucionarna vojska običaj je proširila Europom. Omiljeno drvo bio je mladi hrast, a u Italiji se najčešće sadila topola.

postići stvaranje ustavne monarhije, ali mnogi članovi prihvatili su demokratskije želje pariških sankilota, pa su Jakobinci u drugoj fazi Revolucije željeli ostvariti **republikansko uređenje** i uvesti ravnopravnost i jednakost za sve. Pri tome nisu prezali smaknuti svakog onog koji im je stao na put.

Druga snažna politička skupina bili su **Žirondinci**, koji svoje ime zahvaljuju departmanu Gironde, odakle je bilo mnoštvo njihovih pristalica, a većina članova pripadala je sloju bogate buržoazije. U svojim političkim željama bili su puno umjereniji od Jakobinaca, tako da je prema njihovim političkim uvjerenjima, Revolucija svoj cilj postigla donošenjem ustava 1791. i pretvaranjem Francuske u **ustavnu monarhiju**, u kojoj krupno građanstvo, kojem oni pripadaju, vodi glavnu riječ.

Prijetnje ratom izvana Događaji uskoro počinju ići u korist pariškim radikalima, pogotovo glasine o mogućem ratu s protufrancuskom koalicijom. Vladari Austrije i Pruske, u strahu od širenja revolucije u njihove zemlje, i pritisnuti od francuske aristokratske emigracije, počeli su davati upozorenja revolucionarnoj vladi. Pruski **vojvoda od Braunschweiga**, uputio je Parižanima prijetnju

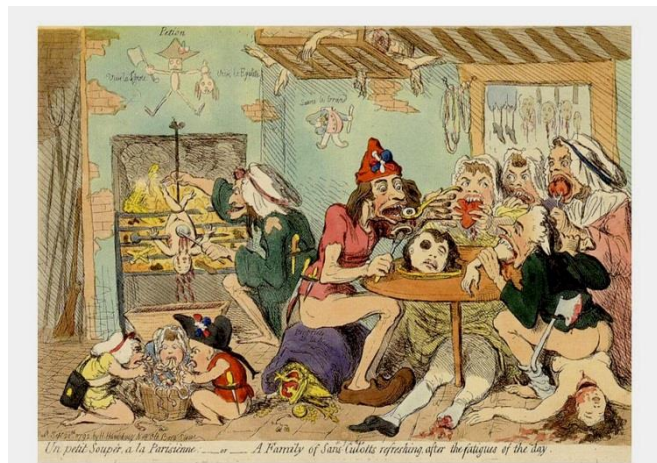
odmazdom ako kraljevskoj obitelji padne dlaka s glave.

Sve skupine u Francuskoj od rata su očekivale neke probitke. Radikalni elementi nadali su se da će rat homogenizirati sve Francuze i uvjeriti ih u nelojalnost kralja i svih poštovatelja monarhije, a kraljevska obitelj i njihovi partneri vjerovali su u pobjedu protufrancuske koalicije, što bi omogućilo vraćanje političke situacije na vrijeme prije revolucije.

Slika 3: Politička karikatura naslovljena kao "Francuska pošast". Europski vladari, aristokracija i plemstvo užasnuti su revolucionarnim događanjima u Francuskoj, a taj užas dobro se prepoznaje u likovima s karikature. S lijeva na desno, pred kužnim štakorima bježe Katarina Velika, ruska carica, papa Pio VI, Leopold II Habsburški i George III, engleski kralj. Užasi navedenih skupina dodatno su potpaljivani strašnim pričama koje je širila francuska emigrantska aristokracija. Navodi se da je Katarina Velika bila toliko ogorčena promjenama u Francuskoj, da je spalila sva pisma iz svoje korespondencije s Voltaireom i ostalim Prosvjetiteljima

Početak rata i Rujanski masakr Rat je započeo u proljeće 1792.g., i brzo je izašlo na vidjelo da francuska revolucionarna vojska nije više tako moćna kakva je bila kraljevska vojska, što i ne čudi ako

Slika 4: Britanska karikatura koja prikazuje obitelj sankilota nakon napornog revolucionarnog dana. Kanibalizam vidljiv na karikaturi zorno pokazuje što je britanska javnost mislila o događanjima u Francuskoj. Često su se vodile debate o tome tko su ljudi koji su izveli taj „rujanski masakr“ i mnoga klanja prije i poslije toga. Neki su ih nazivali krvožednom ruljom, drugi su govorili da su to bili pariški patrioti koji su branili svoje, ali, u stvari to su bili obični građani Pariza, napaljeni do ludila stvarnim teškoćama i svakojakim glasinama.

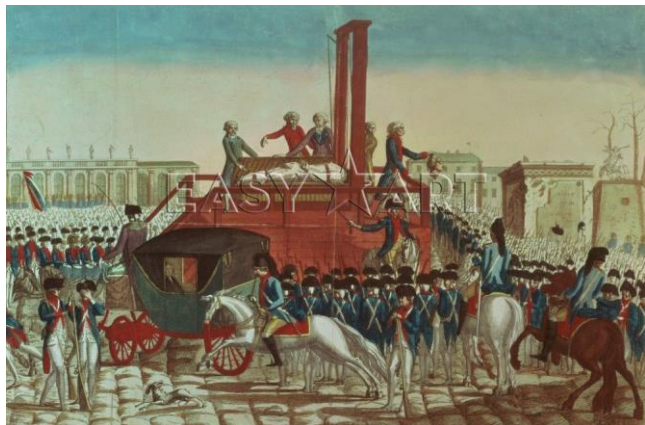
se uzme u obzir nedostatak sposobnih vojskovođa, koji su bili iz plemićkih redova, a oni su većinom otišli u emigraciju. Austrijska i Pruska vojska brzo je napredovala prema Parizu, gdje je izbila panika, a radikalni elementi takvo stanje su iskoristili za prebacivanje glavne krivice na kralja i kraljicu, tvrdeći da su u dosluhu s neprijateljem. Mržnja koja se nakupila godinama patnje i gladi sada je dosegla vrhunac. Pariška gomila jurišala je na kraljevski dvor Tuilleri, gdje je bila kraljevska obitelj, koja je uspjela zbrisati u Skupštinu.

Masa koja je bila omamljena bukom, krvlju pa i lošim vinom poklala je 800 švicarskih gardista, tj. kraljevu osobnu stražu, i rasturila unutrašnjost dvora.

Početak rujna 1792., pruske i austrijske jedinice došle su nadomak Pariza, gdje je panika bila sve veća, a svjetina je pobjesnila. Samo u nekoliko dana pobijeno je oko 1400 svećenika i plemića, koji su bili u zatvorima, zbog glasina da spremaju kontrarevoluciju (a u zatvoru su!). Taj će događaj ostati upamćen kao „**Rujanski masakr**“.

Francuska revolucionarna vojska uspjela je odbaciti Pruse i Austrijance, pa je nestalo neposredne opasnosti za Pariz, a veliku ulogu u tome imale su dobrovoljačke jedinice iz Marseillesa, čija će borbena pjesma "**Marseljeza**", postati francuska himna. Pjesma se prvotno zvala „*Bojna popijevka vojske na Rajni*“, a spjevao ju je francuski časnik **Rouget de Lisle** u Strasbourgu. Početni stihovi: „*Hajdemo sinovi domovine, dan slave je stigao. Protiv nas se digao krvavi barjak tiranije...*“

Kraj monarhije i pogubljenje kralja U takvoj „nabrijanoj“ atmosferi održani su izbori za **Nacionalni**

Slika 5: Pogubljenje kralja Louisa XVI, 21. siječnja 1793. Konvent je osudio kralja, ustvari građanina Capeta, na smrt samo dan prije i to prilično tijesnom većinom, 387 za i 334 protiv. Iako je živio flegmatično s ne pretjerano herojskim stavom, na giljotinu je izašao s dostojanstvom primjerenim kralju. Odbio je povez za oči i sam se smjestio na „pravu poziciju.“ Prije nego je oštrica giljotine pala na njegov vrat, izrekao je jednu rečenicu: „*Francuzi, umirem iako sam nedužan prema svemu za što su me optužili. Opraštam svima koji su me osudili na smrt, i molim se Bogu da krv koja će se sada prolići neće uzrokovati nevolje Francuskoj.*“ Na jednako dostojanstven način i kraljica Marie Antoinette će izaći na giljotinu 16. listopada 1793.

vladarom. Iako su Žirondinci bili protiv njegovog smaknuća, kralj je ipak, tijesnom većinom optužen na smrt, a **smaknuće giljotiniranjem** obavljeno je u siječnju 1793.. U jesen iste godine giljotinirana je i **Marie Antoinette**.

Jakobinski teror, jesen 1793 – ljeto 1794

Reakcije na pogubljenje kralja Egzekucija nad kraljem izazvala je pravu stravu na kraljevskim dvorovima širom Europe, ali je još veću nelagodu izazvao neočekivani uspjeh francuske revolucionarne vojske protiv Austrije i Pruske, jer sad su svi uvidjeli da je vrug odnio šalu, pa su se Britanija, Nizozemska, Portugal, Španjolska, Sardinija... pridružile Austriji i Pruskoj u veliku protufrancusku koaliciju. Ovim vanjskim prijetnjama ubrzo su se pridružile i unutarnje neprilike. U provincijskim dijelovima Francuske bilo je puno više tradicionalističkog osjećanja, pa ovakvi radikalni obrati prema Crkvi i prema kralju nisu naišli na plodno tlo. Do pobuna je došlo u 60 od ukupno 83 francuska departmana.

Uspostava Strahovlade ili vladavina Terora Suočeni s gotovo neizbježnom propašću svojih političkih ideja, ako spomenute vanjske i unutarnje prijetnje uspiju u svojoj nakani, a istovremeno pritisnuti radikalnim zahtjevima sankilota, Jakobinci se odlučuju na drastične poteze. Iako se nisu u svemu slagali sa sankilotima, koji žele Revoluciju usmjeriti prema direktnoj demokraciji i vladinoj kontroli cijene kruha, ipak su morali djelom pristati na njihov radikalizam, pa su uz njihovu pomoć

konvent, na kojima su veliki broj zastupničkih mjesta osvojili radikalni republikanci, odnosno Jakobinci. Iz tog vremena datira i danas poznati naziv za glavne opcije političkog spektra. Naime, desno od predsjedavajućeg u Konventu sjedili su Žirondinci, koji su u tom trenutku bili konzervativna opcija, pa su i danas konzervativne stranke poznate kao **politička desnica**. Lijevo od predsjedavajućeg u Konventu sjedili su Jakobinci, koji su zastupali radikalnu demokratizaciju, pa se i danas stranke koje se zalažu za jaču socijalnu jednakost, nazivaju **stranke lijevice**.

U rujnu 1792. Nacionalni konvent i formalno je proglasio Francusku republikom. Kralj je optužen za veleizdaju, jer je otkrivena njegova

korespondencija s austrijskim

osnovali **Revolucionarni sud** koji je osudio dvadesetak najistaknutijih Žirondinaca, jedinih pravih protivnika u Konventu.

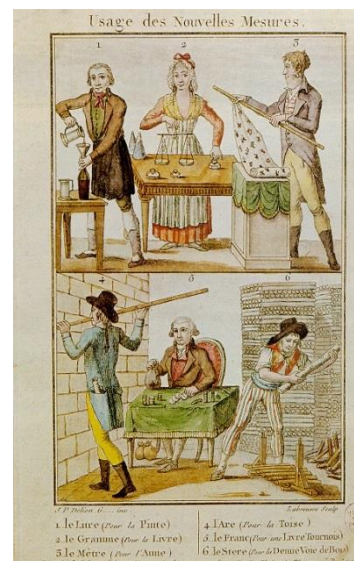
Slika 6: Georges Danton, Jean Paul Marat i Maximilien Robespierre, glavni ljudi Jakobinske Strahovlade i Komiteta javnog spasa. Danton je bio vrsni govornik i obožavatelj žena (ali i obrnuto). Prvi će od ove trojice shvatiti da je Revolucija previše brutalna, pa će ga kritičnost poslati na giljotinu. Marat se u prvoj fazi Revolucije skrivao u kanalizacionom sistemu Pariza, jer je bio proganjan od vlasti. Postao je pravi glasnogovornik sankilota ili „Prijatelj naroda“, i najzaslužniji za progon Žirondinaca iz Konventa. Robespierre će biti poznat kao „Nepotkupljivi“, zbog svoje nesebične posvećenosti Revoluciji, ali veliki problem mu je činio pogled na svijet u kojem je stalno vidio neprijatelje Revolucije, pa je stalno pojačavao teror i istrage, koje su ga na kraju koštale glave.

načelu terora."

Uskoro je donesen tzv. **Zakon o sumnjivcima**, po kojem je svatko svakoga mogao optužiti da radi ili govori protiv vlasti ili Revolucije (izvršno za rješavanje nesporazuma s mrskim susjedom), a Francuska je pretvorena u pravu klaonicu, jer je dnevno na giljotini smaknuto 70 – 80 ljudi. Tijekom trajanja Strahovlade, oko 400.000 ljudi završilo je u zatvorima, a smaknuto je gotovo 50.000 ljudi. Logično je da su prve žrtve **giljotine** bili pripadnici aristokracije, ali s vremenom je na giljotini mogao završiti bilo tko, zbog krivog koraka, krive riječi ili krivog pogleda. Ako nekog građanina voli narod, popularan je pa može smetat' vlasti, dakle sumnjiv je. Ako neki građanin izbjegava simpatije puka, sigurno je politički ravnodušan, dakle sumnjiv. Ako je bogat, mogao bi ljude zvesti darovima, dakle sumnjiv. Ako je siromašan, mora biti poduzetan da preživi, dakle sumnjiv. Ako je netko turobnog raspoloženja, sigurno mu se ne sviđa Revolucija, dakle sumnjiv. Ako netko puno pije i banči, sigurno žali za sudbinom kralja, dakle sumnjiv ... Jedan posve nedužan čovjek kao što je **Antoine Lavoisier**, otac moderne kemije, završio je na giljotini jer je novac kojim je financiran njegov rad dolazio od oporezivanja seljaka.

Sva državna vlast prešla je u ruke **Komiteta javnog spasa**, koji je imao dva osnovna zadatka: zaštititi Republiku od njenih neprijatelja, bilo unutarnjih, bilo vanjskih; i nastaviti provođenje radikalnog republikanskog programa. Komitet je od početka bio pod ideološkim i stvarnim vodstvom **Maximilliena Robespierrea**, a uz njega su važne poluge činili i **Georges Danton** i **Jean Paul Marat**. Da bi zaštitio

Republiku od vanjskih i unutarnjih neprijatelja, i zadovoljio radikalne zahtjeve sankilota, Robespierre i Komitet javnog spasa uvode **vladavinu terora ili Strahovladu**. Sam Robespierre je izjavio "*da osnovna maksima naše politike mora biti vođenje naroda prema načelima razuma, a odnos prema neprijatelju po*

Slika 7: Novi sustav mjera. Tijekom Francuske Revolucije uvedene su nove mjerne jedinice, koje su i danas u upotrebi, a baziraju se na decimalnom i metričkom sustavu. Bilo je sukoba u raspravi da li treba kao temeljnu jedinicu uzeti njihalo na sekunde ili dio određen ekvatorom ili Zemljinim meridijanom. Odabir je pao na drugu mogućnost. Utvrđene su sljedeće mjerne jedinice: za dužinu metar, koji odgovara četrdesetmilijuntnom dijelu Zemljina meridijana; kvadratni metar i kubni metar za površine i volumene; za težine kilogram, koji odgovara težini jedne litre vode na 4°C.

Da bi se Republika osigurala od vanjskih neprijatelja, vlada je naredila *levée en masse* ili opću mobilizaciju muškaraca, žena i djece u službu naciji. Brojnost vojske dosegla je cifru od gotovo 1.000.000 ljudi, koju niti jedan francuski neprijatelj nije ni približno mogao dosegnuti. S novim zapovjedničkim kadrom, sada otvorenim talentu i sposobnost (to će i Napoleonu otvoriti velike

mogućnosti) i ogromnoj motivaciji (postojala je izreka da „svaki vojnik u svom ruksaku nosi maršalsku palicu“), Francuska je krajem 1793. mogla povesti čak i ofenzivne akcije preko svojih granica

Društvene promjene tijekom Jakobinske diktature Započela je potpuna reorganizacija francuskog društva. Sve što je mirisalo na monarhiju i *ancien régime* bilo je s gađenjem odbačeno. Npr. perike i

Year of Republic		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Gregorian Year		1792	1793	1794	1795	1796	1797	1798	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	1806
1 Vendémiaire	September	22	22	22	25	22	22	22	23	23	23	23	24	23	23	23
1 Brumaire	October	22	22	22	23	22	22	22	23	23	23	23	24	23	23	23
1 Frimaire	November	21	21	21	22	21	21	21	22	22	22	22	23	22	22	22
1 Nivose	December	21	21	21	22	21	21	21	22	22	22	22	23	22	22	22
Gregorian Year		1793	1794	1795	1796	1797	1798	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	1806	1807
1 Pluviose	January	20	20	20	21	20	20	20	21	21	21	21	22	21	21	21
1 Ventose	February	19	19	19	21	19	19	19	20	20	20	20	21	20	20	20
1 Germinal	March 21	21	21	21	21	21	21	21	22	22	22	22	22	22	22	22
1 Floréal	April	20	20	20	20	20	20	20	21	21	21	21	21	21	21	21
1 Prairial	May	20	20	20	20	20	20	20	21	21	21	21	21	21	21	21
1 Messidor	June	19	19	19	19	19	19	19	20	20	20	20	20	20	20	20
1 Thermidor	July	19	19	19	19	19	19	19	20	20	20	20	20	20	20	20
1 Fructidor	August	18	18	18	18	18	18	18	19	19	19	19	19	19	19	19

Slika 8: Francuski revolucionarni kalendar. Za početak godine određen je 22. rujna, kada je proglašena Republika. U čast načela jednakosti godina je podijeljena na 12 mjeseci, svaki s po 30 dana, a mjeseci u tri dekade (*primidi, duedi, tridi, ..., decadi*). Nazivi mjeseci uzeti su prema poljskim radovima ili klimatskim prilikama, a zvali su se mjesec berbe, maglenjak, mraznjak, snježnjak, kišnjak, vjetrovnjak, mjesec pupanja, cvjetnjak, livadnjak, mjesec žetve, mjesec vrućine i voćnjak (francuske nazive vidite na slici). Na kraju godine dodavali su 5 dana, tj. 6 svake četiri godine, zvani *sanculottidi*. Kalendar je ukinuo Napoleon, koji je od 1. siječnja 1806. ponovo uveo Gregorijanski kalendar.

građanin ili građanka. Ukinute su čak i stare serije igraćih karata na kojima su likovi kralja, kraljice ili jokera, a u novim špilovima su i novi likovi koji prikazuju jednakost, slobodu i sl., a otišlo se tako daleko da je bilo nemoguće igrati šah, jer su sve figure morale biti jednake, nema kralja i kraljice i ostalih figura. Popularni suveniri postali su npr. utezi za papir napravljeni od kamena sa Bastille, a radile su se i minijature giljotine kao igračke za djecu!! Mnogi građani mijenjali su svoja imena, pogotovo ako im je predrevolucionarno ime bilo Louis, a kao novo ime uzeli bi npr. Neustrašivi ili Brutus...

U ime razuma i revolucionarnih principa, promijenjen je i **kalendar**, koji je umjesto tjedana imao podjelu na razdoblja od po deset dana, s jednim danom predviđenim za odmor (time je eliminirana nedjelja, koja ima veliku važnost u kršćanskoj tradiciji). Mjeseci su dobili pjesničke nazive koji označavaju prevladavajuća klimatska obilježja u tom razdoblju, ili glavne poljoprivredne djelatnosti koje se obavljaju. Vrijeme se počelo brojati od nule, a **22. rujna 1792.** – dan proglašenja Republike i ukidanja monarhije – postao je **prvi dan prve godine Revolucije.**

Uveden je i **novi metrički sistem** baziran na broju 10, koji će se vrlo brzo raširiti izvan Francuske.

Komitet javnog spasa obrušio se i na Crkvi. Crkvena zdanja su prodavana ili pretvarana u skladišta, a bilo je pokušaja prenamjena crkava u **Hramove razuma**. Sankiloti su čak upali i u katedralu Notre Dame i preimenovali je u Hram Razuma, a tamošnji kip Djevice Marije su izbacili i postavili lijepu glumicu koja je predstavljala božicu Razuma i Slobode. Kipovi svetaca su razbijani, a

napudrana kosa postali su neprikladni. Nakit se smatrao nepatriotskim dodatkom, a za ukras su se nosili broševi koji predstavljaju simbole Revolucije, kao npr. Bastillu, Maratovu glavu ili kokarde u bojama tricolore. I aristokratske hlače do ispod koljena proglašene su nedomoljubnima, a zamijenile su ih duge hlače, poznate *sanculottes*, „...jer pokrivene noge su sve jednake“. U modu su ušli brkovi, kao pravi simboli domoljublja i zrelosti. Naravno da su ukinute i sve aristokratske titule, a ljudi su se oslovljavali jednostavno, kao

Slika 9: Festival Vrhovnog bića. Robespierre je vjerovao da određena sveprisutna sila, koju on naziva Vrhovno biće, određuje i vodi ljudsku svijest u smjeru izvrsnosti odnosno antičkoj areté. Svoje novo vjerovanje pokušao je popularizirati organiziranjem pučke veselice, na kojoj bi na vrhuncu svečanosti bio zapaljen papirnat model koji predstavlja zlo svakodnevnog svijeta, a iz pepela bi ustala razgoličena ljepotica, koja predstavlja mudrost i razum. Ona bi pozvala prisutne da odaju počast „Stvoritelju prirode“.

neki su čak slani na giljotinu!! Od svećenika se tražilo da se odreknu svoje vjere. Školstvo, ženidbe, razvodi, rođenja..., sve je to izvučeno iz ruku Crkve i predano državi na upravljanje. Robespierreu se sav taj ateizam činio malo pretjeranim, jer on je bio uvjerenja da je ateizam aristokratska izmišljotina za lakše opravdavanje grijeha. Sam Robespierre bio je uvjereni deist i vjerovao je da ljudi moraju u nešto vjerovati, pa je zbog takvog uvjerenja bezuspješno pokušavao ustoličiti svoj vlastiti deistički kult **Vrhovnog bića**.

Završna faza Francuske Revolucije

Termidorska reakcija ili „Revolucija jede svoju djecu“ Robespierreova Strahovlada postajala je sve žešća, iako su i ljudi unutar jakobinske vlasti počeli razmišljati da bi trebalo stati na loptu.

Najutjecajni u takvim razmišljanjima bio je **Georges Danton**, bliski suradnik Robespierrea, ali on je zbog takvih svojih razmišljanja završio na giljotini. Snažniji glasovi za završetak terora počeli su se čuti od ljeta 1794., nakon velike pobjede francuske narodne vojske protiv Austrije, kod Fleuresa, čime je nestalo vanjske opasnosti po Francusku. Ali, umjesto ublažavanja Terora, **Robespierre** je krenuo još jače u slanje navodnih neprijatelja Revolucije na giljotinu. U jednom trenutku je ipak prevršio svaku mjeru, naime,

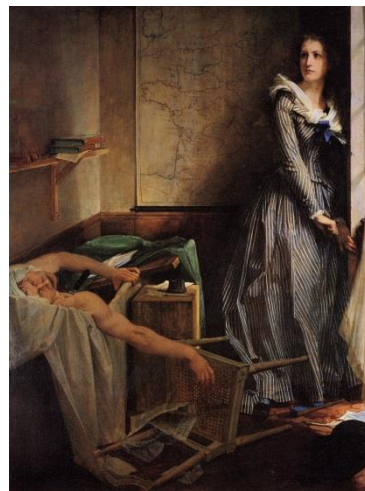

26. srpnja 1794 ili 8. termidora 2. godine Revolucije, održao je govor u Konventu kojim je **najavio nove čistke** među zastupnicima u Konventu. Mnoštvo dotada tihih članova Konventa postaje svjesno da su njihove glave u pitanju, pa su

Slika 10: Hapšenje Maximilliana Robespierrea. Nakon pobune protiv Robespierrea u Konventu, uslijedila je kaotična noć u Parizu, gdje su se sukobljavale snage lojalne Konventu i snage lojalne Jakobincima i Robespierreu. Robespierre je u jednoj takvoj gužvi ranjen, makar je moguće da je pokušao izvršiti samoubojstvo koje nije baš uspjele. Desetak sati kasnije već je bio optužen, zajedno sa 21 pratiteljem iz redova radikalnih Jakobinaca, a ubrzo je ukran i na *tumbrel* koji ga je odveo na giljotinu. Kažu da su njega na giljotinu stavili naopako, s glavom prema gore, tako da je mogao gledati oštricu kako mu pada na vrat.

se digli protiv Robespierrea i njemu odanih radikalnih Jakobinaca. Spomenuta tiha skupina, poznata pod nazivom **termidorci** (jer je po revolucionarnom kalendaru bio mjesec termidor) kojima je dosta terora i Strahovlade, svrgavaju Robespierrea i preuzimaju vlast u Konventu. U ironičnom završetku, Robespierre je završio na giljotini, istoj onoj na koju je poslao toliko mnogo nedužnih ljudi, ili kako je jedan suvremenik napomenuo **"Revolucija jede svoju djecu."**

Termidorski ustav, 1795. Kolo sreće se okrenulo, teror koji je provodio Komitet javnog spasa sada se pretvorio u tzv. **"Bijeli teror"** reakcijskih snaga. Naoružane *vigilante* (osvetničke) bande mlatile su i ubijale Jakobince i sankilote. Pariz je praktički plesao od veselja, jer je Strahovlada uvela rigorozne uredbe o ponašanju i odijevanju, a

sada kao da su ljudi pušteni s lanca. Žene su počele ponovno oblačiti lijepe haljine i uređivati kosu, ljubavnici i ljubavnice pokazivali su se u javnosti, ali mnogi, posebno siromašnije žene, ponovno su se okrenuli

Slika 11: Charlotte Corday, Žirondinka koja je ubila Jean Paula Marata. Da je preživio Marat bi vjerojatno završio poput Robespierrea, ali nakon što je nadobudna Žirondinka izvršila atentat na njega, postao je pravi mučenik i legenda Revolucije. Slavna slika njega ubijenog u kadi postao je predložak za voštanu skulpturu u muzeju *Madame Tussaud*. U kadi je ležao jer je bolovao od kožne bolesti koju je skupio dok se skrivao od vlasti u pariškoj kanalizaciji. Teta Charlotte je završila na giljotini...

Crkvi i Bogu, nadajući se konačnom kraju svih ovih turbulentnih događaja. Termidorski Konvent, koji je sada bio u rukama imućnije buržoazije, donio je 1795. **novi ustav** koji je u potpunosti odgovarao

imućnijim stanovnicima, jer su politička prava proizlazila iz osobnog bogatstva. Izvršnu funkciju vlasti dobilo je kolektivno tijelo od pet članova – **Direktorij**. Najveći problem pred kojim se *Direktorij* nalazio, bilo je balansiranje između desničarskog pritiska rojalista i ljevičarskog pritiska sankilota, pa se nemirna situacija nastavljala. Uglavnom, politički i društveni uvjeti bili su idealni za dolazak jakog čovjeka koji će uspostaviti mir u kući i mir na granicama.

Uzlet nacionalizma Dugotrajna Revolucija i rat dali su Francuzima neobično snažan osjećaj **nacionalnog identiteta**. U ranija vremena, ljudi su predavali svoju lojalnost lokalnim autoritetima, tj. lokalnim plemićima. Centralizacijom monarhije, ta lojalnost prebacuje se na kralja ili kraljicu. U vrijeme Revolucije, vlast je okupila ljude da brane svoju domovinu, pa se **nacionalizam** ili jaki osjećaj ponosa i privrženosti prema svojoj domovini raširio po cijeloj Francuskoj, a uskoro će se takvi osjećaji raširiti cijelom Zapadnom civilizacijom (zahvaljujući Napoleonu). Od revolucionarnog vremena do danas, Francuzi organiziraju nacionalne festivale koji slave naciju i Revoluciju, a pjesme skladane prema takvim motivima postaju popularne. Naravno, prva takva je već spomenuta Marseljeza, koja će postati i francuska nacionalna himna.

